

ר' עובדיה מברטנורא
האילן נמי לא קנה שביתה. והני
מילי כשיש תחתיו של אילן ח'
אמות או יותר, דאיכא למימר
דהאי גיסא בחר או דהאי גיסא
בחר ולא הוי סיום, אבל ז'
אמות על כרחך מקצת ביתו
ניכר באמה אמצעית דא"א
שלא בררה, דאי באמצע האילן
בירר לו ד' אמות הרי היא מהן,
ואי מהאי גיסא או מהאי גיסא
הרי היא מהן, הלכך קנה שם
[שביתה]: אמר שביתתי
בעיקרו. הואיל וסיים מקומו,
אותה שביתה קונה לו אלפים
לצד רגליו ואלפים לצד ביתו:
ח ואם אינו מכיר. אילן או
גדר: או שאינו בקי בהלכה.
ואינו יודע שיועיל לו כשיאמר
שביתתי במקום פלוני. ואמר
שביתתי במקומו. זכה לו
מקומו: עגולות. דבערי מקלט
דמיניהו ילפינן אלפים אמה
של תחום שבת כתיב (במדבר
לה) [זה יהיה להם מגרשי

בחר לשביתתו³⁵ ואם אמר: **שְׁבִיתִי בְּעֵקְרוֹ** של
האילן או הגדר - **מֵהַלֵּךְ מִמְּקוֹם רְגְלָיו** - המקום
שנמצא בו **וְעַד עֵקְרוֹ** של האילן או הגדר **אֲלֵפִים**
אָמָּה, וְיִמְעָקְרוּ וְעַד בֵּיתוֹ עוד **אֲלֵפִים אָמָּה,**
נִמְצָא מֵהַלֵּךְ מִשְׁחָשְׁכָּה אַרְבַּעַת אֲלֵפִים אָמָּה:

משנה ח

אם אינו מכיר אילן או גדר בדרך לביתו, או
שאינו בקי בהלכה לומר שהוא קונה שביתה
במקום שהוא רחוק ממנו, **ואמר: שביתתי**
במקומי, זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח
ואין אומרים שהשביתה היתה בטעות³⁶.
אלפיים אמה אלו נמדדות **עגולות** - שמקיפים סביב
למקומו עיגול שקוטרו ארבעת אלפים אמה, **דְּבָרֵי**
רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנָשִׁינְוּס. וְחֻכְמִים אֲנֻמְרִים:
אלפיים אמה אלו נמדדות **מִרְבָּעוֹת** - שמקיפים
סביב למקומו ריבוע **כְּטַבְּלָא מִרְבָּעַת** - שהצלע
שלה ארבעת אלפים אמה, **כְּדִי שִׁיְהֵא נִשְׁכָּר** -
ירוויח **לְזוּיוֹת** שבהן יתר ריבוע על העיגול שבתוכו:

הערים]. לזה אתה נותן פאות דהיינו זויות, ואי אתה נותן פאות לשובתי שבת. ורבנן דבעו מרובעות דרשי זה לרבווי, כזה יהיו כל שובתי שבת. והלכה כחכמים: כטבלא מרובעת. כתב הרמב"ם לפי שא"א לעשות מרובע מצומצם בכיון, תנא כטבלא מרובעת, כלומר כדרך שבני אדם רגילים לרבע, אע"פ שאינו מרובע בצמצום: נשכר את הזויות. ארבע הפיאות שבאלכסונו של מרובע העודפות

ביאורים והרחבות

35. **פירוש:** כאשר אדם רוצה לקנות שביתה, עליו להגדיר בדיוק באיזה ארבע אמות הוא בוחר לשביתתו, לפיכך כאשר אמר "תחת האילן" או "תחת הגדר" אינו מקום מוגדר - לא אמר כלום.

בגמרא (מט, ב) נחלקו רב ושמואל בפירוש דברי המשנה "לא אמר כלום", רב אמר: לא אמר כלום כל עיקר. פירוש: אין לו שביתה תחת האילן (כיוון שלא קבע בו מקום מסוים), ואף במקום שהוא נמצא בו אינו קונה שביתה, שהרי עקר דעתו ולבו מלשבות כאן, לכן לא יזוז מארבע אמותיו. ושמואל אמר: לא אמר כלום לביתו, (שמאחר שלא ציין מקום שביתתו, אנחנו חוששים שמא ארבע אמותיו הם בתחילת נופו של האילן או בתחילת הגדר, ומשם עד ביתו יש יותר מאלפיים אמה), אבל לתחתיו של האילן יכול ללכת, שהרי ממה נפשך כל נופו של האילן הוא בתוך אלפיים ממקומו.

36. בגמרא (נא, א) שואלין: הני אלפים אמה היכן כתיבין? דתניא: (נאמר בשמות טז, כט:) "שבו איש תחתיו" - אלו ארבע אמות, "אל יצא איש ממקומו" - אלו אלפים אמה (כמבואר שם בגמרא בגזירה שווה).

ר' עובדיה מברטנורא

על העגול שבתוכו:

ט זהו שאמרו. כגון זה שהוא בדרך ואין עמו פת, והשתא עני הוא, לו התירו חכמים לערב ברגליו. דסבירא ליה לרבי מאיר עיקר עירוב בפת, וקולא היא דאקילו גבי עני או מי שבא בדרך ואין עמו פת לערב ברגליו. ור' יהודה סבר עיקר עירוב ברגל, וקולא היא דאקילו לעשיר שאינו יכול לילך ברגליו לשלוח עירוב ע"י שליח. והלכה כר"י. ובין ר"מ ובין ר' יהודה שוים הם שהאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שביתה באותו מקום שאמר, אא"כ הוא עני או בא בדרך שאין עמו פת, אבל עשיר צריך שישלח פת במקום שביתתו. והאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שם שביתה אא"כ יש שהות ביום שהיה יכול לרוץ ולהגיע שם קודם שתחשך, ואם אין כל כך שהות ביום בשעה שאומר שביתתי במקום פלוני לא קנה שם שביתה: י מי שיצא מעירו, ששלחוהו אנשי עירו להוליך להם עירוב כדי שיוכלו לילך מחר לעיר שמערבין לה, שהיא סמוכה להם שני תחומי שבת ויכולין לילך מזו לזו ע"י עירוב: והחזירו חבירו. דאמר

משנה ט

וְזוּ הִיא שְׂאֵמְרוּ חֲכָמִים: הָעֲנִי שָׁאִין לוֹ פֶת מְעָרֵב בְּרַגְלָיו וְכַגּוֹן זֶה שֶׁבֵּא בַדֶּרֶךְ וְאִין עִמּוֹ פֶת, נֶחֱשָׁב כְּעֵנִי, וְלִכֵּן הִתִּירוּ לוֹ לֹמַר "שְׁבִיתִי בִמְקוֹמִי" כִּמְבוֹאֵר בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת³⁷.

אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אָנּוּ אִין לָנוּ אֱלֵא עָנִי וְלֹא הִקְלוּ חֲכָמִים לְעֵרֵב בְּרַגַל אֵלֵא לְעֵנִי בְּלִבְד, אֲבֵל עֵשִׁיר אִינוּ יֹכֵל לְעֵרֵב אֵלֵא בִפֶת דּוֹקָא, שְׁסוּבֵר רַבִּי מֵאִיר "עֵיקֵר עִירוֹב בִּפֶת".

רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עֵשִׁיר יֹכֵלִים לְעֵרֵב בְּרַגַל בְּלִי פֶת, שְׁסוּבֵר רַבִּי יְהוּדָה "עֵיקֵר עִירוֹב בְּרַגַל", לֹא אָמְרוּ מְעָרְבִין בִּפֶת אֱלֵא כְּדֵי לְהִקְלֵל עַל הָעֵשִׁיר, שְׂלֵא יֵצֵא וְיֵעָרֵב בְּרַגְלָיו אֵלֵא יֹכֵל לְשַׁלּוֹחַ פֶת לְמִקּוֹם הָעִירוֹב עַל יַדֵי שְׁלִיחוֹ:

משנה י

מִי שִׁיָּצֵא עֵרֵב שֶׁבֶת לִילָךְ בְּעִיר שְׁמֵעָרְבִין בָּהּ - שֶׁהֵלֵךְ בְּשִׁלְיחוֹת בְּנֵי עִירוֹ לְהַנִּיחַ עִירוֹב עֵבוֹרִם, וְהַחֲזִירוּ חֲבֵרוֹ כַּגּוֹן שֶׁאִמַר לוֹ: אֵל תֵּלַךְ מִפְּנֵי פִגְעֵי מִזְגַּת הָאוִיר - הוּא מְתַר לִילָךְ לְמִקּוֹם שֶׁרָצָה לְעֵרֵב, שֶׁהוֹאִיל וְהִתְחִיל לְלַכֵּת כְּדֵי לְקַנּוֹת שֶׁם שְׁבִיתָהּ, דִּינוֹ כְּמִי שֶׁבֵּא בַדֶּרֶךְ וְאִמַר "שְׁבִיתִי בִמְקוֹם פְּלוֹנִי" (לְעִיל מִשְׁנָה ז), וְכֹל בְּנֵי הָעִיר שֶׁסִּמְכוּ עַל הָעִירוֹב שִׁינִיחַ בְּשִׁבְלֵם אֲסוּרִין לִילַךְ לְשֵׁם, שֶׁהִרִי לֹא הוֹנַח עִירוֹב עֵבוֹרִם, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: פֶּלֶא שְׁהוּא יֹכֵל לְעָרֵב בִּפֶת

ליה עת חמה היא עת צנה היא: הוא מותר לילך. למחר לאותה עיר אחרת, שכיון שהחזיק בדרך כדי לקנות שביתה לסוף אלפים אמה רחוק מן העיר הוי כעני שאומר שביתתי במקום פלוני וקנה לשם שביתה: וכל בני עירו אסורין. שלא החזיקו בדרך ואין להם אלא אלפים אמה לכל רוח מעירם: רבי מאיר אומר כו'. ר"מ מספקא ליה, אי עני הוא הואיל ויצא מביתו והחזיק בדרך, או

ביאורים והרחבות

37. וכן בכגון שאמר "שביתתי תחת האילן או הגדר הרחוקים ממני" כמבואר במשנה ז, כיון שעייף הוא נחשב כעני, וכיון שיכול הוא אם יתאמץ בכל כוחו להגיע לשם קודם שיחשיך, נחשב כאילו מערב במקומו שעומד בו, וגם זה בכלל "מערב ברגליו" (תפארת ישראל).